

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Profesörü, Sağlık Politikası ve Yönetimi Profesörü ve Dünya Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne Milenyum Kalkınma Hedefleri konusunda Özel Danışmanlık yapmaktadır.

Prof. JEFFREY D. SACHS

Ukrayna ve uluslararası hukuk krizi

Uluslararası hukuk bir yol ayrımına geldi. İşlerine geldiğinde ABD, Rusya, AB ve NATO, uluslararası hukuktan dem vuruyor, ancak kendilerine rahatsızlık verdiğini düşündüklerinde ise uluslararası hukuk yok sayılıyor. Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri de, uluslararası hukuk nezdinde ciddi ve tehlikeli ihlal teşkil ediyor.

Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri, uluslararası hukuk nezdinde ciddi ve tehlikeli ihlal teşkil ediyor. Ukrayna, 1994'te kendisine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) geçen nükleer silahları Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık (UK) ile Rusya'nın, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak için resmi taahhütte bulunması karşılığında teslim etmeyi kabul etti. Rusya şimdi bu taahhüdünü çiğneyerek yalnızca Ukrayna'ya zarar vermekle kalmadı, aynı zamanda nükleer silahsızlanmanın önlenmesi hakkındaki uluslararası hukuki çerçevenin de altını oydu.

Rusya bu rotasını değiştirmezse (ki yakın zamanda pek gözükmüyor), bunun küresel sonuçlarının çok şiddetli olması muhtemel. ABD ve Avrupa Birliği (AB) yaptırım uygulayacak, Rusya ve dünya ekonomisi zayıflayacak, gerilimi ve milliyetçiliği daha da artıracak. Taraflardan birinin veya diğerinin yapacağı hatalar büyük faciaya yol açabilir. Güç zehirlenmesi sarmalını ve bir asır önce Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yol açan yanlış hesapların anımsanması yeter.

Ukrayna krizi kadar korkutucu bir konu da, son yıllarda uluslararası hukuka genel olarak uyulmadığının gözlemleniyor. Rusya'nın son eylemlerinin ciddiliğini azaltmaksızın, uluslararası hukukun ABD, AB ve NATO tarafından defalarca ihlal edilmesi bağlamına girdiğine dikkat çekilmiyor. Bu gibi her ihlal, kırılgan uluslararası hukuk düşüncesini baltalıyor ve dünyayı herkesin herkese karşı olduğu bir savaşın içine atma riskini taşıyor.

ULUSLARARASI HUKUK İHLALLERİ

ABD ve müttefikleri de, son yıllarda Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin (BM) hilafında ve BM Güvenlik Konseyi'nin desteği olmaksızın bir dizi askeri müdahale gerçekleştirdi. 1999'da Sırbistan'ın ABD önderliğinde NATO tarafından bombalanması uluslararası hukukun onayına sahip değildi ve Sırbistan'ın bir müttefiki olan Rusya'nın şiddetli itirazlarına rağmen gerçekleşti. Bunun ardından ABD'nin ve çoğu AB üyesi ülkenin tanıdığı Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etmesi, Rusya'nın Kırım'daki eylemleri için örnek gösterdiği bir emsal oldu. Burada açık bir ironi var.

Kosova Savaşı'nın ardından Afganistan ve Irak'ta ABD önderliğindeki savaşlar geldi, bunların ikisi de BM Güvenlik Konseyi'nin desteği olmadan ve söz konusu Irak olduğunda şiddetli itirazlara rağmen gerçekleşti. Sonuç, hem Afganistan hem de Irak için son derece yıkıcı oldu.

NATO'nun 2011'de Libya'da Muammer Kaddafi'yi devirmek üzere yaptığı eylemler, uluslararası hukuk ihlallerinin bir diğerini teşkil etti. BM Güvenlik Konseyi, bir uçuşa yasak bölge oluşturmak ve görünürde Libyalı sivilleri korumak için başka tedbirler almak üzere bir kararı onayladı. NATO bu kararı Kaddafi rejimini havadan bombardıman yoluyla devirmek için bahane olarak kullandı. Rusya ve Çin hem o zaman hem de günümüzde, NATO'nun yetkisini ciddi şekilde aştığını belirterek buna şiddetle itiraz etti. Libya istikrarsız ve şiddetle kaynamaya devam ediyor ve bugüne dek etkin bir ulusal hükümete sahip olamadı.

Rusya'nın bizzat defalarca işaret ettiği gibi,

ABD'nin Suriye'deki faaliyetleri de benzer şekilde yasadışı oldu. Arap Baharı protestoları 2011'in ilk yarısında başladığında, Suriye'deki barışçı göstericiler reform talep etti. Devlet Başkanı Beşar Esad yönetimi, protestocuları sertçe bastırdı ve bazı askeri birliklerin isyan etmesine yol açtı. Bu noktada, 2011 yazında, Başkan Barack Obama Esad'ın "istifa etmesi" gerektiğini belirtirken, ABD askeri ayaklanmayı desteklemeye başladı.

O zamandan beri ABD, Suudi Arabistan, Türkiye ve başka ülkeler, Suriye'nin bağımsızlığını ve uluslararası hukuku çiğneyerek, ayaklanmaya lojistik, finansal ve askeri destek verdi. Esad'ın zalimce davrandığına şüphe yok, ama aynı zamanda ayaklanmanın ABD önderliğinden desteklenmesinin Suriye'nin bağımsızlığını ihlal etmek anlamına geldiği de şüphesiz. Bu ihlal, şu an itibarıyla 130 binden fazla Suriyelinin hayatına mal olan şiddetin tırmanmasına katkı yaptı ve ülkenin kültürel mirası ile altyapısının büyük kısmını yok etti.

Bunlara, bağımsız ülkelerin sınırları içinde hükümetlerinin izni olmadan yapılan insansız hava aracı (İHA) saldırıları, gizli askeri harekâtlar, terör zanlılarının yasadışı transferi ve işkence edilmeleri ve ABD Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) kitlesel casusluk faaliyetlerini içeren ABD'nin birçok başka eylemi de eklenebilir. Diğer ülkeler veya BM kuruluşları karşı çıktığında, ABD bu itirazlara aldırmadı.

BARIŞ İÇİN DÖNÜP GERİYE BAKILDIĞINDA

Bizzat uluslararası hukuk bir yol ayrımına geldi. İşlerine geldiğinde ABD, Rusya, AB ve NATO, uluslararası hukuktan dem vuruyor, ancak kendilerine rahatsızlık verdiğini düşündüklerinde ise uluslararası hukuk yok sayılıyor. Bir kez daha belirtmek gerekirse, bu Rusya'nın kabul edilemez eylemlerini haklı çıkarmaz ve bu eylemleri uluslararası hukuka rağmen yapılan eylemlerin arasına katar.

Aynı sorunlar yakında Asya'ya da sıçrayabilir. Yakın zamana kadar Çin, Japonya ve Asya'daki diğer ülkeler, bağımsız devletlerin sınırları içinde dışarıdan yapılacak herhangi bir askeri müdahalenin BM Güvenlik Konseyi'nin onayını gerektirdiğini kararlı şekilde savunuyordu. Ancak yakın zamanda, Doğu Asya'daki bazı ülkeler sınırlar, nakliye rotaları ve bölgesel haklarla ilgili bir iddialar ve karşı iddialar sarmalına takıldı. Bu uyuşmazlıklar şimdiye kadar temelde barış çerçevesinde kaldı ancak gerilim tırmanıyor. Bölgedeki ülkelerin, uluslararası hukukun bağımsızlığın koruyucusu olarak taşıdığı büyük değeri görmeyi sürdürmesini ve buna göre davranmasını umut etmek zorundayız.

Uzun süredir uluslararası hukuka güvenmeyenler, büyük güçlerin ulusal çıkarlarının üzerine asla çıkamayacağına ve rakipler arasında güç dengesinin korunmasının barışı sürdürmek için yapılabilecek tek şey olduğuna inananlar var. Bu açıdan bakıldığında, Rusya'nın Kırım'daki eylemleri, bir büyük gücün haklarını savunmasından ibaret.

Ancak böyle bir dünya son derece ve gereksiz şekilde tehlikeli hale geliyor. Gerçek bir "güçler dengesi" olmadığını defalarca öğrendik. Her zaman dengesizlikler ve istikrarı bozan güç kaymaları var. Hukuku biraz askıya almadan, açık çatışmaların gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel hale geliyor. Özellikle bu durum, ülkelerin petrol ve diğer hayati kaynaklar için itişip kakıştığı günümüz için geçerli. Son yıllardaki ölümcül savaşların çoğunun, değerli ve tartışmalı doğal kaynaklar açısından zengin bölgelerde çıkmış olması tesadüf değil.

Geri dönüp Birinci Dünya Savaşı'na giden yüz yıllık döneme baktığımızda, güvenlik için tek yolun BM tarafından muhafaza edilen ve herkesin riayet ettiği uluslararası hukuk olduğunu defalarca gördük. Kulağa naif gelebilir, ama büyük güçlerin siyasetinin barışı koruyacağı ve insanlığın hayatta kalmasını sağlayacağı inancının naifliğini görmek için dönüp geriye bakmamız gerekir.

Ukrayna krizinde, BM Güvenlik Konseyi, Ukrayna'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sürdüren, müzakereye dayalı bir çözüm bulunmasına yardım etmeli. Bu kısa sürede olmayacaktır, ama BM inat etmeli ve daha ileri bir tarihte bir atılım peşinde olmalı. ABD de, nasıl bu konuda BM Güvenlik Konseyi'ne başvuruyorsa, kendisini uluslararası hukuka karşı sorumlu tutmalı, tehlikeli küresel istikrarsızlığa karşı bir siper oluşturulmasına yardım etmeli.

Uyuşmazlıklar şimdiye kadar temelde barış çerçevesinde kaldı ancak gerilim tırmanıyor. Bölgedeki ülkelerin, uluslararası hukukun bağımsızlığın koruyucusu olarak taşıdığı büyük değeri görmeyi sürdürmesini ve buna göre davranmasını umut etmek zorundayız.

Telif Hakkı: *Project Syndicate, 2013.*
www.project-syndicate.org